

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2020 / Vol. XXXIX / 2-3 /
Prikaz monografije
Primljeno 30. novembra 2020. godine
Prihvaćeno 1. decembra 2020. godine
DOI: 10.47152/ziksi20202311

„VIBER PORUKAMA KORONI U INAT“

Autorke Branislave Knežić

Monografska publikacija *Viber porukama koroni u inat* autorke dr Branislave Knežić je objavljena u julu 2020. godine, a izdavač je Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. Kao recenzenti, navedene su prof. dr Šefika Alibabić, zatim prof. dr Mira Lakićević i doc. dr Maja Savić. Knjiga ima 199 stranica i sadržajno je podeljena na 14 poglavlja, od kojih je 12 tematskih, pored predgovora, zaključka, rezimea na dva jezika, spiska korišćene literature i reči o autoru.

Da knjiga svojim sadržajem prevazilazi jednostavno sakupljanje sadržaja viber poruka razmenjivanih tokom 53 dana koliko je trajalo vanredno stanje u Srbiji,¹ čitaocu postaje jasno već sa samom posvetom i zahvalnicom. Izmenjena svakodnevnica i nova *normalnost* su verodostojno zabeležene kroz sociološku prizmu, a čitav rukopis je prožet refleksijama stanja i odnosa pojedinca i društva u preko noći izmenjenim okolnostima.

Uvodna razmatranja, data pod naslovom *Reč na početku: smešno kao početak ozbiljnog*, podsećaju čitaoca da je kratak vremenski period protekao od predstavljanja novog koronavirusa kao „najsmešnijeg virusa na svetu koji se drugima događa“ do najstrožijih mera izolacije u Evropi. Upravo u tom okviru autorka nalazi smernicu za ovaj jedinstven poduhvat – prikupiti, sistematizovati i u originalnom obliku otrgnuti od zaborava poruke, pouke, viceve i dosetke. Jednostavna metodologija je izabrana kao prvi korak ka budućoj, ozbiljnijoj studiji.

Prvo poglavlje je naslovljeno *Prevladavanje stresa i humor: „biser iz dubine“*. U suštini, iako su stres, strah i uznemirenost očekivano prisutni u ljudskoj i društvenoj stvarnosti u teškim vremenima, što pandemija smrtonosnog virusa svakako jeste, oni su istovremeno i normalna odbrambena reakcija. Postavlja se pitanje kako suočavanje sa ovim osećanjima dovodi do duhovitog načina sagledavanja situacije kao jednog od mogućih načina regulisanja emotivne tenzije. Podsećanjem da je

¹ U Srbiji, vanredno stanje u uvedeno 15. marta 2020. godine, 6. maja iste godine Skupština Republike Srbije je donela odluku o ukidanju vanrednog stanja koja je stupila na snagu 7. maja.

smeh *lek*, a stvaralački duh naroda na prostorima bivše Jugoslavije naširoko poznat, autorka zatvara uvodni deo.

Jedna moguća klasifikacija: na promaji različitosti je poglavlje u kojem se čitalac susreće sa autorskim pečatom u procesu grupisanja građe i izdvajanja spomenutih tematskih celina. Autorka, takođe, opravdava i sloboda koja se čitaocu ostavlja da poruke posmatra i drugačije klasifikuje. Ujedno, to je i cilj ove monografije koja se čita u jednom dahu – sveobuhvatno, izvorno, necenzurisano i praktično prikazati široj čitalačkoj publici duh jednog društva i duh jednog vremena.

U nastavku, prikupljen materijal je izložen u 12 tematskih poglavlja jedinstveno naslovljenih. Svako od ovih poglavlja je, prema potrebi, organizovano u dodatne podceline. Međutim, ono po čemu se ova monografska publikacija izdvaja jeste originalan i pre svega naučno-stručni autorski osvrt na svaku uočenu temu. Poglavljem *O korona virusu: tapkanje u mraku* autorka uspešno započinje svoje izlaganje podsećanjem da „nikad ništa nije bilo, a da pre nije bilo“ i da je strah „stvaralački“. Sadržaj je ovde podeljen u tri manje celine: šaljivo o koroni, korona i Kinezi i strah od korone.

U drugom poglavlju *O izolaciji: „ne, nemoj mi prići...“*, čitalac se suočava sa problematikom karantina i policijskog časa. Autorka nas podseća na reči Marije Mihailović, molekularnog biologa s adresom u Milanu, zabeležene u vanrednoj epizodi serijala „Marka žvaka“ emitovanoj 13. marta 2020. godine na istoimenom kanalu autora Dušana Šaponje i Dušana Čavića. „Jedino što možeš da uradiš, ako nekome želiš dobro, to je da ga ne vidiš“, objasnila je tada Marija Mihailović. Sa tim u mislima, autorka ove monografije je prikupljen sadržaj prikazala kroz sledeće tematske podgrupe: *Karantin, Policijski čas, Samo da (ne)skreneš i (NE)aktivnost*. Ono što među ovim redovima ostaje zabeleženo jeste i podsećanje da je najduži policijski čas trajao čak 84 sata (za pravoslavni Uskrs). Samim tim, neizostavna je emotivna obojenost koja prati čitaoca kroz naredne stranice, sve do trećeg poglavlja – *O kriznom štabu i njihovim merama: disciplinovanje i kući pritvor*. Rečima autorke, poruke su često odražavale i zbuñenost građana koja je bila uzrokovana neusaglašenim i nedoslednim stavovima pojedinih članova Kriznog štaba, ovekovečenim kroz sledeće tematske celine: *Krizni štab, Pranje ruku i Fizičko distanciranje*, a potom i *Sajam, U kojoj smo nedelji?* i *Smehotresni iscelitelji*. Međutim, osvrtnje autorke na ne tako jednosmeran problem promovisanja pseudomedicinskih vesti i informacija na javnom medijskom prostoru je ono što daje dodatnu vrednost onoj zbirci zabeleženih misli nepoznatih autora. Osim toga, kako autorka primećuje, opravdano je postaviti pitanje odgovornosti, kontrole i samokontrole medija, ali i posledica koje izgrađeno nepoverenje ima na mentalno zdravlje građana.

O hrani i oko nje: u strahu su velike oči je naslov narednog poglavlja u kojem se preispituje glad kao „iskonska potreba za preživljavanjem“ koja je veoma „slična strahu za život“. Da strah od gladi kao simbola „patnje, strahovanja i stradanja“ nije stran ljudima na ovim prostorima još od devedesetih godina XX veka, poznato je. Ono što je ovde važno, kako primećuje autorka, jeste pristup hrani kao „najjednostavnijem načinu relaksacije“ i koraku bliže ka „emotivnoj zaravljenosti“.

Prirodu ovog problema sagledanog kroz misli anonimnih autora čitalac može detaljnije da upozna kroz četiri manje, uslovno podeljene celine: *Opsednutost hranom, Frižider, Gojaznost i Kafana i piće*. Šale i dosetke koje dotiču temu braka i bračnih odnosa su grupisane pod naslovom *O bračnim srećama: naknadna pamet*. No, autorka ovde skreće pažnju čitaocu da tumačenje ovog spektra prikupljenog sadržaja podrazumeva oprez; iako u prvom trenutku izazivaju osmeh na licu, ove poruke čine da se čitalac zapita o pravoj prirodi međuljudskih odnosa, a teme su sledeće: *Odnosi u braku i Izgled, ulepšavanje i frizeri*.

Zbog važnosti sledeće odabrane teme, autorka se odlučila da čitaocu najpre približi složenost starenja kao procesa, starosti kao biološkog, hronološkog i socijalnog starenja i starosti kao subjektivnog osećaja. Osećaj karantina kao nezaslužene zatvorske kazne i dodatna poniženja i stigmatizacija osoba starijih od 65 godina, nažalost, ostaće upamćeni kao bolne tačke jednog perioda. Da problem ne ode tako lako u zaborav, pobrinule su se viber poruke i dosetke u okviru poglavlja *O starijima: kad ne bi brojali godine*. Trajno zabeležene, organizovane su u sledeće tematske celine: *Ruženje, Nametnuta starost i Kao o tuđima*.

Iako najmanje obimno, poglavlje *O školi: učiteljica na daljinski* sigurno nije manje važno nego druga tematska poglavlja. Prikupljen sadržaj odražava dve krupne (novo)nastale problematične situacije. Prebacivanje odgovornosti sa obrazovnog sistema na roditelje, kao i snalaženje u hodu svih aktera vaspitno-obrazovnog procesa koji su se nenadano našli u vrtlogu novih tehnologija i digitalnih platformi je smešteno pod zajednički naslov *Online školovanje*. S druge strane, *Sve (ne)moguće diplome* je odeljak posvećen već duže vreme prisutnom društvenom problemu kupljenih diploma i diploma nepostojećih visokoškolskih ustanova. Na taj način, autorka je pokazala da su postojeći problemi isplivali i pokazali se kao goreći i u novonastaloj situaciji i sasvim je izvesno da njihova aktuelnost i mogućnost izrugivanja ne jenjavaju.

Kroz sledeća tri tematska poglavlja autorka vraća čitaoca na početak i kraj svakodnevnice jednog građanina, bio on to spreman da prihvati i prizna ili ne – politika. Pod naslovima *O političarima: može i nemoguće, O Titu i regionalnim porukama: privid ili realnost* i *O Evroizaciji naroda: u senci politizacije* skupljene su poruke, dosetke, šale i mudrosti originalno nastali u doba prvog naleta korona virusa ili već poznati, ali sada na nov način dat, odnosno prilagođeni trenutnoj problematici. Sažeto, političari nisu pošteđeni, a autorka naglašava da sav materijal može da služi „na čast duhu njihovih autora“: *Uopšteno o političarima, Naši političari i Političari iz sveta*. Isti humor povezuje narode bivše Jugoslavije, podseća autorka, ali i nostalgično predstavljanje Tita kao pozitivnog lika u svim porukama. Međutim, realnost je (ne)retko iskrivljena, a uzajamna podrška opstaje i održava društveni život uprkos fizičkoj distanci. Potom je predstavljena tematska celina *O evroizaciji naroda: u senci politizacije*. Prvi talas pandemije u Srbiji biće upamćen i po brzom reagovanju neznanih autora na neočekivanu jednokratnu novčanu pomoć od 100 evra. Podsmeh i neverica, lične računice i osvrt na starije dugove pribeleženi na narednim stranicama.

U poslednjem tematskom poglavlju, autorka nas vraća na početak lekcije – dostojanstvo i bogatstvo koje nije u novcu i materijalnim vrednostima i zagrljaj ljudske duše kao Božiji blagoslov su osnovni motivi koji kao spona vezuju poruke pribeležene u poglavlju naslovljenom *O zagrljaju dušom: prva i poslednja nada*. Pred sam kraj, *O još ponečemu: što se nije dalo lako udomiti* daju čitaocu još koje, kako autorka kaže, zrnce „duha i visoke dovitljivosti o ponečemu koja daju oduška unutrašnjem nemiru i strahu“.

Ne manje važno, zaključak naslovljen *Reč koja je mogla biti i na početku: i smeh je lek* pokazuje još jednom da je ovo vredno i drugačije monografsko delo, proisteklo iz vanrednih i drugačijih okolnosti. Ova monografska publikacija je napisana jednostavnim, jasnim, razumljivim i, pre svega, pristupačnim jezikom. Zahvaljujući tome, čitalac može još jednom da sagleda prikupljene sadržaje, ali i da im se vrati kao korisnom štivu i to na različite načine. Dalje proučavanje je jedan od njih. Svedočenja, premda anonimna, zauvek su zabeležena i preliminarno analizirana. Buduće studije će nesumnjivo potvrditi njihov vanvremenski značaj.

Dr Milena Milićević, naučni saradnik
Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu